

جرم انگاری استفاده از سلاح‌های غیرمتعارف در اساسنامه دیوان کیفری بین‌المللی

سید مهدی موسوی^۱، مهنا فارغیان^۲

^۱ هیئت علمی دانشگاه آزاد اسلامی

^۲ کارشناسی ارشد حقوق حقوق جزا و جرم‌شناسی

چکیده

استفاده از سلاح‌های غیرمتعارف به‌عنوان یک رفتار مجرمانه‌ی بین‌المللی دارای مصادیق متعددی است که در اساسنامه دیوان کیفری بین‌المللی مورد جرم انگاری قرار گرفته است. برخی از مصادیق این جنایت مربوط به کاربرد نوعی از سلاح‌ها می‌باشد که در یک مخاصمه‌ی بین‌المللی ممکن است مورد استفاده قرار گیرد این دسته از سلاح‌ها به‌عنوان جنگ‌افزار غیرمتعارف شامل اقسام متعددی از سلاح‌های شیمیایی، سلاح‌های میکروبی جنگ‌افزار هسته‌ای و مصادیقی از گلوله‌های انفجاری می‌باشند که سبب تحمیل درد و رنج بیهوده خواهند شد. جنایت به‌کارگیری سلاح‌های غیرمتعارف در زمره‌ی جرائم عمدی می‌باشد که در برخی اسناد بین‌المللی از جمله سند تأسیس دیوان کیفری بین‌المللی پیش‌بینی شده‌اند. در جنایات عمدی مزبور ضرورت دارد که مرتکب علاوه بر در ارتکاب آن نسبت به اوضاع و احوال محیط بر جنایت نیز آگاهی داشته باشد. در واقع دغدغه اصلی این پژوهش پاسخ به این سوال است که استفاده از سلاح‌های غیرمتعارف در اساسنامه دیوان کیفری بین‌المللی چگونه است؟ یافته‌های پژوهش تأکید بر این فرضیه است استفاده از سلاح‌های غیرمتعارف در اساسنامه دیوان کیفری بین‌المللی نامشروع و جرم بین‌المللی محسوب شده است. کاوش در اسناد بین‌المللی راجع به ممنوعیت جنایت کارانه بودن به کارگیری سلاح‌های غیرمتعارف نشان می‌دهد که مبنای ممنوعیت به کارگیری این نوع سلاح‌ها می‌تواند بر اصول متعددی مانند اصل حمایت از شهروندان و غیرنظامیان و اصل حمایت از محیط زیست متکی باشد.

کلید واژه: اساسنامه دیوان کیفری بین‌المللی، سلاح‌های غیرمتعارف، کشتار جمعی، جنایت جنگی، جنایت علیه بشریت.

مقدمه

سلاح‌های غیرمتعارف شامل اقسام متعددی از سلاح‌های شیمیایی، سلاح‌ها میکروبی، جنگ‌افزار هسته‌ای و مصادیقی از گلوله‌های انفجاری می‌باشند که سبب تحمیل درد و رنج بیهوده خواهند شد.

استفاده از این سلاح‌ها می‌تواند در این جرائم صورت پذیرد: جنایت جنگی به معنای نقض قانون جنگ است و به اقداماتی مانند کشتار عمدی غیرنظامیان یا اسرای جنگی، شکنجه، گروگان‌گیری، تخریب غیرضروری اموال غیرنظامی، تجاوز جنسی در جنگ و غارت گفته می‌شود. جنایت جنگی، به‌عنوان یک رفتار مجرمانه بین‌المللی دارای مصادیق متعددی است که در اساسنامه دیوان کیفری بین‌المللی مورد جرم انگاری قرار گرفته‌اند. برخی از مصادیق این جنایت مربوط به کاربرد نوعی از سلاح‌ها می‌باشد که در یک مخاصمه بین‌المللی ممکن است مورد استفاده قرار گیرد.

جنایت جنگی، به‌عنوان یک رفتار مجرمانه بین‌المللی دارای مصادیق متعددی است که در اساسنامه دیوان کیفری بین‌المللی مورد جرم انگاری قرار گرفته‌اند. برخی از مصادیق این جنایت مربوط به کاربرد نوعی از تسلیحات می‌باشد که در یک مخاصمه بین‌المللی ممکن است مورد استفاده قرار گیرد.

این دسته از سلاح‌ها به‌عنوان جنگ‌افزار غیرمتعارف شامل اقسام متعددی از سلاح‌های شیمیایی، تسلیحات میکروبی، جنگ‌افزار هسته‌ای و مصادیقی از گلوله‌های انفجاری می‌باشند که سبب تحمیل درد و رنج بیهوده خواهند شد. جنایت به‌کارگیری سلاح‌های نامتعارف در زمره جرائم عمدی می‌باشد که در برخی اسناد بین‌المللی از جمله سند تاسیس دیوان کیفری بین‌المللی پیش‌بینی شده‌اند. در جنایات عمدی مزبور ضرورت دارد که مرتکب علاوه بر تعمد در ارتکاب آن، نسبت به اوضاع و احوال محیط بر جنایت نیز آگاهی داشته باشد.

از منظر فقه اسلام ممنوعیت‌ها و محدودیت‌هایی در استفاده از ابزار جنگی وضع شده است. پیش‌بینی عدم مشروعیت به‌کارگیری برخی از ادوات نظامی به‌عنوان حکمی کلی که قابلیت تعمیم به مصادیق متعدد دارد، به منزله حکم اولیه است. از این رو برای ممنوعیت به‌کارگیری این نوع از سلاح‌ها همچنان که ممکن است به اسناد مختلف بین‌المللی استناد کرد، می‌توان به آموزه‌های اسلامی و احکام شریعت توسل جست، احکام و قواعدی که ناظر بر موازین حقوق بشردوستانه می‌باشند. نتایج این بررسی که به شیوه تحلیلی-توصیفی صورت گرفته نشان می‌دهد مبنای نظری مورد قبول در منع و مجازات استفاده از تسلیحات نامتعارف مبتنی بر قواعد نسبتاً مشابه در شریعت اسلامی و نظام بین‌الملل کیفری است، قواعدی که منطبق بر منطق، شریعت عقلانی و مصالح جامعه بشری است.

هدف اصلی ما در این مقاله بررسی استفاده از سلاح‌های غیرمتعارف در اساسنامه دیوان کیفری بین‌المللی است و هدف‌های فرعی مان بررسی مبنای ممنوعیت به‌کارگیری سلاح‌های نامتعارف در اسناد بین‌المللی و بررسی عدم کاربرد و ممنوعیت به‌کارگیری انواع ابزارهای جنگی نامتعارف در اسناد بین‌المللی است.

نوع و روش تحقیق

روش تحقیق کتابخانه‌ای - اسنادی است و اسناد و معاهدات بین‌المللی نیز جز منابع تحقیق ماست. در توصیف علمی و عملی و تحلیل محتوا بر اساس قواعد منطقی به موضوع پژوهش پرداخته تا نتایجاً به بهترین نظرها رسیده و ابهامات موجود و جایگاه واقعی موضوع را شناخته و ارائه نماییم. همچنین نگارنده درصدد است که طرز ارائه مطالب تحقیق ضمن این که از جنبه‌های نظری برخوردار باشد، جنبه‌های عملی و کاربردی نیز داشته باشد. در واقع در تهیه و گردآوری سعی شده است، با استفاده از روش تحلیلی و منابع کتابخانه‌ای، علی‌رغم منابع محدود در این زمینه، نظرات اساتید در هر زمینه که مربوط به این عنوان باشد، جمع‌آوری و در حد امکان با رجوع به کتب و مقالات ایشان، موضوعات بررسی شده و در نهایت به‌عنوان نتیجه، فشرده نتایج به دست آمده به منظور ارائه پاسخی درخور شایسته به سوالات تحقیق بیان می‌گردد و با نتیجه‌گیری بحث را پایان می‌بریم.

مبانی نظری تعریف سلاح

ابزار جنگی را سلاح گویند. سلاح شامل ابزار حفظ مانند کلاه خود و سپر و غیره و نیز ابزار تهاجم مانند تفنگ و شمشیر و غیره می‌شود. از آن در بابهای صلات، حج، جهاد، تجارت، سبق و رمایه، صید و ذباحت، ارث و حدود سخن گفته‌اند.

پارادایم بشر دوستانه

حاکمیت دولتها در برابر رویکرد بشری به حقوق بین الملل تا حدی تعدیل شده و از اقتدار انحصاری آن کاسته شده است. اقتضائات جامعه ی بین الملل امروزی همانهایی نیستند که جامعه ی اروپایی قرن هفده با آن مواجه بوده است یکی از مهمترین تحولات مزبور به جایگاه و نقش دولتها در نظام حقوق بین المللی بر می گردد، چرا که حقوق بین الملل بازیگران دیگری نیز در کنار دولتها پذیرفته است. در حوزه ی حقوق بین الملل کیفری طبق اصول نورنبرگ مصونیت مقامات دولتی و استناد به قوانین دولتی در قبال ارتکاب جنایات بین المللی پذیرفته نشده است دیوان بین المللی کیفری نظامی نورنبرگ مقرر میدارد در صورت تعارض قواعد بین المللی ای که از بشر حمایت می کنند با قوانین دولتی باید قواعد دولتی کنار گذاشته شوند (سلیمی ترکمانی، ۱۳۹۱: ۶۶) حقوق بین الملل امروزی این وضعیت مطرح شده در محکمه ی نورنبرگ را پذیرفته و مورد: قرار داده است؛ بنابراین در حوزه ی جنایات جنگی اطاعت از قوانین داخلی قابل توجیه نیست. هم چنین بر اساس ماده (۲۷) اساسنامه دیوان کیفری بین المللی سمت رسمی افراد در صلاحیت دیوان هیچ تأثیری ندارد.

حفظ نظم بین المللی

حفظ نظم عمومی در حوزه ی حقوق بین الملل کیفری مانند حوزه ی سیاست گذاری کیفری داخلی می تواند سبب جرم انگاری رفتارهایی شود که در تهاقت با این نظم قرار مینماید با ارتکاب جنایت بین المللی علاوه بر نظم عمومی بین الملل، نظم داخلی نیز مختل خواهد شد. مجموعه ی ارزشهای بنیادین موسوم به نظم عمومی غالباً در جوامع داخلی و جامعه ی بین الملل به شکل یکسانی وجود دارند، زیرا عدم رعایت و نقض هنجارهای بین المللی منجر به تزلزل و فرو پاشیدن نظم خواهد شد که برای بقای جامعه بین المللی ضروری است نظم عمومی مشتمل بر اصول و ارزشهای لازم الاجرائی است که برای جامعه ی بین المللی از چنان اهمیتی برخوردار است که هر گونه عمل متعارض با آن را فاقد آثار حقوقی میشناسد.

سلاحهای غیرمتعارف

گفتار اول: سلاحهای غیر دقیق یا کور

این دسته از جنگ افزارها دقت لازم و کافی برای اهداف تعیین شده را ندارند و به کارگیری آنها میتواند از اهداف مورد نظر با اهداف نظامی فراتر رفته و به اهداف غیر نظامی آسیب برسانند استفاده از سلاحهایی که اثر غیر تبعیض آمیز دارند ممنوع است. نظام نامه ی نیروی هوایی آمریکا این نوع جنگ افزار را چنین توصیف می کند؛ سلاحهای کورکورانه سلاحهایی هستند که به واسطه ی طراحی با عملکرد خود قابل کنترل نبوده و از این رو نمیتوان آنها را با قطعیت علیه اهداف نظامی به کار گرفت (دورمن، ۱۳۹۳: ۴۳۳)

جنگ افزار شیمیایی

در گزارشی از دبیر کل سازمان ملل که با همکاری جمعی از کارشناسان تهیه شده است تعریف سلاح شیمیایی شامل اتمام مواد شیمیایی خواه به صورت گاز مایع یا جامد است که به خاطر اثرات سمی مستقیم روی انسان حیوان و گیاه به کار گرفته می‌شود. (ممتاز، ۱۳۹۰: ۱۵) جنگ افزارهای شیمیایی دارای آثار و عوارض غیر قابل پیش بینی هستند و در برابر آنها

غیرنظامیان به مراتب آسیب پذیرتر از نظامیان . هستند از سوی دیگر، مقابله ی با آن‌ها بسیار دشوار و دسترسی به آن‌ها فوق العاده آسان است و به این . سبب به آن لقب اصلاح فقرا داده شده است.

سلاح بیولوژیک (میکروبی)

استفاده از ویروسها و تغییرات بیولوژیک موضوع ماده (۱) که برای کشتار جمعی استفاده شده و موجب رنج غیرضروری در افراد هدف میشوند زیر مجموعه ی سلاح‌های میکروبی هستند در خصوص این دسته از سلاح‌های کشتار جمعی، در سال ۱۹۷۲ کنوانسیون منع استفاده از سلاح‌های بیولوژیک تصویب شده است. قدرت تخریبی و حمله ی میکروبی این نوع جنگ‌افزار چندین برابر سایر سلاح‌های ممنوع است. یک حمله ی میکروبی که در آن به اندازه ی سی کیلوگرم از باکتری سیاه زخم استفاده شده باشد میتواند بیست تا هشتاد هزار کشته برجای بگذارد؛ در حالی که یک حمله ی اتمی با قدرت بیست میلیون تن فقط چهل هزار کشته برجای میگذارد. (میر محمد صادقی، ۱۳۹۲، ۵)

سلاح هسته‌ای

سلاح‌های هسته‌ای از سلاح‌های کوری هستند که می‌توانند شهری را مسطح کرده و به‌تنهایی تخریبی که در اثر هزاران بمب ایجاد می‌شود را به بار آورند. این دسته از سلاح تا مساحتی گسترده سرایت کرده و قدرت تفکیک بین نظامیان و غیرنظامیان را ندارند، حتی بین دولت‌های متخاصم و بی‌طرف تفکیک قائل نمی‌شوند (دور من، ۱۳۹۳: ۴۴۱-۴۴۲) به‌کارگیری این نوع سلاح توسط آمریکا علیه دو شهر هیروشیما و ناکازاکی خاطره‌ای است که یادآوری آن موجب تلخ‌کامی هر انسانی می‌گردد.

سلاح‌هایی همراه با رنج و درد غیرضروری

دسته‌ای دیگر از سلاح‌های غیرمتعارف که به‌کارگیری آن‌ها موجب جنایت جنگی می‌شود، سلاح‌هایی است که سبب رنج و درد غیرضروری می‌شوند. این نوع جنگ‌افزار با اینکه اهداف نظامی و غیر نظامی قادر به تفکیک است ولی نسبت به اهداف نظامی از توجیه به‌کارگیری آن‌ها ناتوان است مانند گلوله‌های منبسط شونده و انفجاری این اصل که تضعیف نیروهای نظامی دشمن باید تنها هدف مشروع جنگ باشد، یک اصل پذیرفته شده در حقوق بین الملل بشردوستانه است که با استفاده از این نوع سلاحها نقض می‌شود. این عنوان شامل گلوله‌های منبسط شونده و انفجاری می‌شود.

گلوله‌های منبسط شونده

استفاده از گلوله‌هایی که به آسانی در بدن انسان منبسط با پخش میشوند ممنوع است. به این نوع جنگ‌افزار به اعتبار نام محلی که برای اولین بار در آنجا ساخته شد، دام دام نیز گفته می‌شود بند (۱۹) ماده (۸) (۲) اساسنامه دیوان بین‌المللی کیفری مقرر داشته است استفاده از گلوله‌هایی که به آسانی در بدن انسان منبسط یا پخش میشوند، مانند گلوله‌هایی که دارای پوسته ی سختی هستند که تمام هسته را نمی‌پوشانند یا آن که شکافهای روی پوسته ایجاد شده است. (شریعت، باقری، ۱۳۹۳، ۶۵)

سر آن این نوع گلوله هنگام اصابت پهن و زخم بزرگی ایجاد میکند که باعث ایجاد درد و رنج بیهوده می‌شود، به همین دلیل میتواند دارای ممنوعیت باشد.

گلوله‌های انفجاری

استفاده از این نوع گلوله‌ها که پس از ورود به بدن انسان منفجر می‌شوند، در مخاصمات ممنوع و از مصادیق جنایت جنگی به حساب می‌آید. این اصل که باید تنها جنگ، تضعیف نیروهای نظامی دشمن باشد از سال ۱۸۶۸ به بعد در حقوق بین الملل بشر دوستانه پذیرفته شده است. این هدف با ناتوان کردن جنگجویان دشمن به دست می‌آید لذا به‌کارگیری جنگ‌افزارهایی که فراتر از این هدف را دنبال می‌کنند قابل توجیه نبوده و ممنوعیت آن آشکار است دیوان بین‌المللی دادگستری در سال ۱۹۹۶

اظهار داشت این قاعده از اصول تخطی ناپذیر حقوق بین الملل عرفی است. قاعده ای بنیادین که باید توسط تمام دولت‌ها رعایت شود (دور من و دیگران، ۱۳۹۳ ۴۲۸)

به کارگیری سلاح‌های غیرمتعارف از منظر حقوق بین‌المللی کیفری

حقوق بین الملل، کیفری یکی از شاخه های حقوق بین الملل است که امروزه در آن ارزشهای بشری به تدریج جایگاهی ویژه یافته و حتی در مواقعی بر داده های حاکمیتی مرجع شناخته شده است. در این شاخه حقوقی شمه هایی از الگوهای نوظهور حقوق بین الملل دیده می‌شود که متضمن قوانین و مقررات لازم جهت محاکمه و مجازات مجرمان بین‌المللی است. در حال حاضر بخشی از فلسفه حقوق و یکی از مسائل بنیادین در تشریح حوزه حقوق کیفری که متضمن پاسخهای اساسی در مورد علت جرم دانستن برخی از رفتارهاست مبانی جرم انگاری است. بی تردید تبیین مبانی جرم انگاری رفتارهای ممنوعه در قلمرو حقوق کیفری نقش مهمی در ایجاد باور به آن دارد و در نهایت موجبات پذیرش و مقبولیت آن‌ها را فراهم می‌آورد؛ بنابراین جرم انگاری فرایندی است که به وسیله آن رفتارهای خاصی به موجب قوانین کیفری ممنوع و برای آن‌ها مجازات در نظر گرفته می‌شود. نجفی (ابرناد آبادی و هاشم بیگی، ۱۳۹۷، ۷۶)

موضع حقوق بین الملل در بکارگیری سلاح‌های غیرمتعارف

حقوق بشر دوستانه که حاکم بر جرائم جنگی و قواعد حاکم بر جنگ می‌باشد. از قدیمی ترین گرایشات حقوق بین الملل است بی دلیل نیست اگر بیان شود حقوق بین الملل ریشه در جنگ میان دولت‌ها داشته و هر قاعده آن جهت انتظام روابط بین دول می‌باشد که یکی از حالات این رابطه جنگ است به همین جهت سالها پیش از معرفی و ظهور جرایمی چون بزه های علیه بشریت و نسل کشی که در میانه قرن بیستم ایجاد شدند، قواعدی بین دول جهت تنظیم اقدامات جنگی ایجاد شد. مهمترین این ضوابط در کنوانسیون های ۱۸۹۹ و ۱۹۰۷ لاهه و کنوانسیونهای چهارگانه ژنو ۱۹۴۹ و دو پروتکل الحاقی به آن در ۱۹۷۷ بیان شده است. در دادگاههای نورمبر توکیو و دادگاههای کیفری بین الملل برای یوگسلاوی سابق و روندا نیز ماده ای به جرائم جنگی اختصاص داشته است.

انواع سلاح شیمیایی جمعاً و یا به تنهایی

الف) مواد شیمیایی سمی و پیش سازهای آن‌ها به استثناء مواردی که برای اهداف ممنوع نشده به موجب این کنوانسیون در نظر گرفته شده مادامی که انواع و مقادیر آن‌ها با چنین اهدافی مطابقت داشته باشند (ب) مهمات و ادوات که اختصاصاً جهت کشتار با دیگر صدمات از طریق خواص سمی مواد شیمیایی سمی که در قسمت (الف) مشخص گردیده طراحی گردیده اند در نتیجه کاربرد این مهمات و ادوات رها میشوند (ب) هر نوع تجهیزاتی که اختصاصاً برای استفاده مستقیم در ارتباط با کاربرد مهمات و ادوات مشخص شده در قسمت (ب) طراحی گردیده اند.»

سپس پاراگراف دوم ماده ۲ این کنوانسیون در تعریف مواد شیمیایی سمی بیان میدارد. هر نوع ماده شیمیایی که از طریق کنش شیمیایی در روند زندگی بتواند موجب مرگ ناتوانی موقت یا آسیب دایم انسانها با حیوانات گردد. این امر شامل تمام مواد شیمیایی است بدون در نظر گرفتن منشأ و روش تولید آن‌ها و بدون در نظر گرفتن اینکه آیا در، تاسیسات در مهمات یا در جای دیگری تولید میگردند و بند سوم نیز در تعریف پیش ساز بیان نموده است. هر نوع معرف شیمیایی که در هر مرحله از تولید ماده شیمیایی سمی هر روشی به کار برود. این شامل هر گونه جزء کلیدی یک سیستم دوگانه یا چند جزئی شیمیایی می‌شود.»

ممنوعیت بکارگیری برخی از سلاح‌های غیرمتعارف در اساسنامه

سالها پیش از تشکیل کنفرانس، رم جامعه حقوقی و سازمان ملل با توجه ضرورت ایجاد یک دیوان کیفری بین الملل را احساس نمودند. به همین جهت سه سال پیش از کنفرانس رم مجمع عمومی در سال ۱۹۹۴ کمیته ای را با نام کمیته

مقدماتی تاسیس دیوان کیفری الملل مسوول بررسی و تهیه پیش نویسی به‌عنوان اساسنامه برای ارائه به کنفرانس دیپلماتیک رم نمود. در این کنفرانس یکی از مواردی که بسیار چالش برانگیز شده و بر آن بحث‌ها و مخالفت‌های عمده صورت گرفت بند ۱۷ ماده (ج) (۸۲) اساسنامه بود. این بند در پیش نویس ابتدا شامل سلاح‌های شیمیایی بیولوژیک و اتمی نیز میشد شمول این بند باعث مخالفت‌های بسیاری به ویژه توسط کشورهای دارای فن آوری اتمی شد. این کشورها مخالفت خود را بر این پایه استوار نمودند که ممنوعیت بمب اتمی هنوز به‌عنوان یک قاعده مورد قبول اجماع جامعه جهانی در نیامده است. دیوان بین الملل دادگستری نیز در یک نظر مشورتی در ۸ جولای ۱۹۹۶ بر این امر تصریح نموده و بیان نموده است: «در هیچ یک از حقوق بین الملل عرفی و قراردادی ممنوعیت فراگیر و جهانی بر تهدید و با بکارگیری سلاح اتمی وجود ندارد از طرف دیگر گروه کشورهای فاقد سلاح اتمی معتقد بودند، نمی‌توان بین سلاح‌های اتمی و سمی و شیمیایی تفاوت گذارد.

براین اساس هنگامی که اساسنامه استفاده از سلاح سمی را جرم انگاری نموده است و کنوانسیون ۱۹۹۲ نیز سلاح شیمیایی را نوعی سلاح سمی معرفی کرده است دریافت می‌شود که سلاح شیمیایی مصداقی از سلاح سمی بوده و این امر بلاشبهه نقض تفسیر مضیق محسوب نمی‌شود؛ به عبارت دیگر آن چه را حقوقدانان بین‌المللی در زمینه خروج مصداق بابتی از قیاس ماده ۲۲ اساسنامه بیان داشته‌اند را میتوان این گونه بیان داشت که نظر آنان بر قیاس اصولی بوده که در آن حکم مصرح در امری بر موضوع مسکوت الحکم سرایت داده می‌شود و در واقع حکم مقیس علیه بر مقیس بار می‌شود لیکن در مصداق پایی نوعی قیاس منطقی استثنایی می‌باشد که در مقدمات آن به نتیجه و با تقسیض آن تصریح می‌شود. در موضوع حاضر این قیاس این گونه شکل می‌گیرد

مقدمه اول اگر سلاح شیمیایی نوعی سلاح باشد. دیوان کیفری بین الملل صلاحیت رسیدگی دارد.

مقدمه دوم اما سلاح شیمیایی نوعی سلاح سمی است

نتیجه پس دیوان صلاحیت رسیدگی به سلاح شیمیایی را دارد.

مقدمه اول که نوعی جمله شرطی است و سقمی ندارد. در این نوع قیاس تمرکز بر صحت و سقم جمله دوم است که بنا بر آنچه پیشتر بیان شد و نظر مختار در این مقاله می‌باشد. این مقدمه اثبات شده و صحیح می‌باشد؛ لذا نتیجه حاصل می‌شود؛ بنابراین از آن جا که این نوع قیاس اصولی ممنوعه نمی‌باشد و تنها مصداقی را که در حکم کلی موجود بوده را میباید مانعی در حقوق جزا ندارد به همین جهت است که شرط صحت قیاس منطقی استثنایی کلی بودن یک مقدمه و موجب بودن آن است تا مقدمه جزئی‌ه بتواند در داخل مقدمه کلی قرار گرفته و نتیجه حاصل شود.

شبهه دوم در خصوص استاد مقدماتی دیوان می‌باشد. چنانکه پیش تر نیز بیان شد اسناد پیش نویس اساسنامه تصریح به سلاح شیمیایی نموده بودند لیکن در متن نهایی اساسنامه این سلاح حذف شد. این امر ممکن است این تفکر را ایجاد نماید که متعقدان اساسنامه قصد خروج این سلاح را از شمار سلاح‌های ممنوعه داشته‌اند. در پاسخ میتوان بیان داشت اسناد به اسناد و کارهای مقدماتی یک معاهده از وسایل و شیوه‌های مکمل در باشد و طبق رأی دیوان بین الملل دادگستری هنگامی که من معاهده روشن باشد توسل به ابزارهای تکمیلی تفسیر نمی‌توان نمود (الاس) پیشین (۳۲۵) به عبارت دیگر هنگامی که با اصول کلی مذکور بند ۱ ماده ۳۲ کنوانسیون وین بتوان به تفسیر معقول و هماهنگ با غایت یک سند رسید دیگر به روشهای تکمیلی تفسیر اسناد نخواهد شد. بر این اساس با توجه به روشن شدن سلاح سمی طبق روش عینی و ذهنی و غایی در فرضیه حاضر موردی برای اسناد به اسناد مقدماتی وجود ندارد تفاوت سلاح شیمیایی و اتمی در این مورد آن است که اگرچه هر دو در پیش نویس تصریح شده و در سند نهایی حذف شدند لیکن به دلیل آنکه سلاح اتمی را به عکس سلاح شیمیایی نمی‌توان مصداقی از سلاح سمی دانست نمیتوان آن را در زمره جرائم ماده ۸ اساسنامه وارد نمود. از طرفی می‌توان این گونه نیز استدلال نمود که با توجه به شکل گیری عرف جهانی در زمینه ممنوعیت بهره‌وری از سلاح شیمیایی حذف این سلاح و باقی ماندن سلاح سمی می‌تواند قرینه‌ای بر آن باشد که کنفرانس رم نظر بر عام بودن سلاح سمی به گونه‌ای داشته است که سلاح شیمیایی را نیز در بر گیرد.

لذا، با توجه به تمامی موارد بیان شده رفتار استفاده از سلاح شیمیایی در زمره رفتارهای ماده ۸ اساسنامه رم بوده و دیوان صلاحیت رسیدگی به آن را دارا می‌باشد. با این حال مورد دیگر که نیازمند بررسی می‌باشد آن است که آیا با توجه به ماهیت مخاصمه مسلحانه استفاده از سلاح شیمیایی در قلمرو ماده ۸ اساسنامه قرار خواهد گرفت.

نتیجه گیری

از منظر تقنینی عدم کاربرد و ممنوعیت به‌کارگیری انواع ابزارهای جنگی غیرمتعارف به بندهای متعددی از ماده (۸) اساسنامه دیوان کیفری بین‌المللی نظیر بندهای (۱۸) تا (۲۰) قسمت دوم پارگراف ب مستند می‌باشد. در این بندها به صراحت به کار گرفتن گازهای مهلک سمی یا گازهای دیگر و تمامی مایعات مواد با ابزار مشابه؛ استفاده از گلوله‌هایی که به راحتی در بدن انسان منبسط یا پخش میشوند مانند گلوله‌های دارای پوشش سخت که به طور کامل قسمت مرکزی گلوله را نمی‌پوشانند یا با ایجاد برش شکافته میشوند؛ به‌کارگیری سلاح‌ها، پرتابه‌ها مواد و روشهای رزمی که به طور طبیعی سبب ایجاد جراحات اضافی یا درد غیرضروری شود با جنگ‌افزاری که ذاتاً غیر قابل کنترل بوده و ناقض قوانین بین‌المللی منازعات مسلحانه باشند مشروط بر آنکه استفاده از آن‌ها به کلی ممنوع بوده و مطابق اصلاحیه ی ناظر بر مقررات مندرج در پیوست این معاهده قید شده باشند جرم انگاری شده‌اند و به‌عنوان جنایات در صلاحیت دیوان دانسته شده‌اند.

با توجه به آموزه‌های اسلامی هیچ تردیدی در حرمت و ممنوعیت به‌کارگیری سلاح‌های غیرمتعارف وجود ندارد و حرمت کرامت انسانی اصل حداقلی صدمه و زبان، و بقای نسل بشر را میتوان به‌عنوان، مبانی، قواعد و دلایلی دانست که این حرمت و ممنوعیت را تأیید می‌کنند.

با توجه به اسناد بین‌المللی و موازین حقوق اسلامی در خصوص ممنوعیت و جنایتکارانه بودن به‌کارگیری سلاح‌های بیولوژیک مشخص می‌شود که مبنای ممنوعیت به‌کارگیری این گونه سلاحها میتواند بر اصول متعددی مانند اصل حمایت از کرامت انسانی اصل حمایت از غیرنظامیان و اصل حمایت از محیط زیست متکی باشد. علاوه بر این عدم مشروعیت استفاده از سلاح‌های بیولوژیک، برخاسته از اصول اخلاقی و انسانی نظیر اصل تفکیک میان نظامیان و غیرنظامیان اصل منع ایراد و تحمیل درد و رنج بی‌هوده است و اصول یاد شده در اسناد مختلف حقوق بین‌الملل به صورت‌های مختلف نمود یافته است که در کل تشکیل دهنده اصول جامع ناظر بر حقوق مخاصمات مسلحانه و عملیاتهای تروریستی است و برای نیل و دستیابی به این اهداف عالی اخلاقی و انسانی لازم است که در عمل گامهای بلند و استواری در صحنه بین‌المللی برداشته شود از نظر قانونی نیز عدم کاربرد و ممنوعیت به‌کارگیری سلاح‌های بیولوژیک مستند به کنوانسیونهای متعددی است که کاربرد سلاح‌های بیولوژیک را ممنوع اعلام کرده‌اند مانند کنوانسیون منع سلاح‌های بیولوژیک (۱۹۷۲) و بندهای متعددی از ماده ۸ اساسنامه دیوان بین‌المللی کیفری نظیر شق هفدهم و هجدهم و قطعنامه ۱۵۴۰ شورای امنیت که بر اساس آن‌ها، استفاده از سم و سلاح‌های سمی (سلاح‌های بیولوژیک و گازهای خفه کننده سمی یا دیگر گازها و کلیه مایعات مواد یا وسایل مشابه ممنوع است از این رو باید کاربرد سلاح‌های بیولوژیک در مخاصمات مسلحانه مصداقی از جنایت جنگی و در اقدامات تروریستی مصداقی از جنایت علیه بشریت تلقی گردد چرا که با فرض ابتدای حقوق بین‌الملل بر ارزشهای بشری و تضمین و تأمین منافع بشریت کاربرد سلاح‌های بیولوژیک با آن همه آثار منفی اجتناب ناپذیر برای حیات و بقای بشری نه تنها نمیتواند مجاز باشد، بلکه به دلیل نقض بسیاری از اصول و قواعد آمره بین‌المللی و بر هم زدن نظم عمومی و امنیت انسانی و ایجاد جراحات اضافی یا درد غیرضروری باید جنایت جنگی یا جنایت علیه بشریت قلمداد گردد. همچنین با توجه به آموزه‌های حقوق اسلامی، هیچ تردیدی در حرمت و ممنوعیت به‌کارگیری سلاح‌های بیولوژیک وجود ندارد و حرمت کرامت انسانی و اصل حداقلی صدمه و زبان و بقای نسل بشر را میتوان به‌عنوان مبانی قواعد و دلایلی دانست که این حرمت و ممنوعیت را تأیید می‌کنند. دو عامل نگران کننده منجر به تصویب این قطعنامه شده‌اند یکی تروریسم و دیگری گسترش سلاح‌های بیولوژیک این قطعنامه به صراحت از دولت‌ها درخواست میکند که به کنوانسیونهای بین‌المللی مربوطه در خصوص منع سلاح‌های کشتار جمعی بپیوندند و از طریق قانون گذاری و ایجاد کنترل‌های ملی مانع تولید کسب مالکیت توسعه انتقال یا استفاده از سلاح‌های بیولوژیک، شیمیایی و هسته‌ای و وسایل پرتاب، آن‌ها توسط بازیگران غیر دولتی تروریستها و قاچاقچیان بازار سیاه شوند.

استفاده از سلاح شیمیایی یکی از مواردی است که سابقه دیرینه در تاریخ دارد و با این حال دارای تقبیح شدید و طولانی مدت نیز می‌باشد. استفاده گسترده از این سلاح در جنگ جهانی اول تا امروز جامعه جهانی را بر آن داشت تا به تکاپو برای تصویب استادی جهت منع استفاده از آن بپردازد آخرین تلاش در این مسیر تصویب کنوانسیون موسوم به کنوانسیون سلاح‌های شیمیایی ۱۹۹۳ بود با این حال در کنفرانس رم هنگام بحث از جرائم جنگی سلاح شیمیایی از پیش نویس اساسنامه و ماده ۸ آن، حذف گردید. به همین جهت بر این عقیده شدند که با توجه به حذف جرم انگاری سلاح شیمیایی در کنفرانس رم دیوان کیفری بین الملل صلاحیت رسیدگی به بهره وری از بمب شیمیایی را دارا نمی‌باشد. به رغم این حذف اساسنامه بهره گیری از سلاح‌های سمی را جرم انگاری نموده است. به همین جهت با توجه به متن کنوانسیون سلاح‌های شیمیایی و تعریف این سلاح‌ها به نظر می‌رسد؛ که این بمب شیمیایی در دید تدوین کنندگان کنوانسیون مذکور مصداقی از سلاح سمی می‌باشد. این امر با توجه به کارکرد این سلاح‌ها که به صورت متصاعد نمودن سمهای شیمیایی می‌باشد نیز تایید می‌گردد بنابراین میتوان با توجه به تعریف کنوانسیون سلاح‌های شیمیایی از این سلاح رابطه بین سلاح شیمیایی و سمی را عموم و خصوص مطلق سلاح شیمیایی نوعی سلاح سمی محسوب می‌شود. لذا، با توجه به مصداق یابی مذکور استفاده از بمب شیمیایی در صلاحیت دیوان کیفری بین الملل قرار می‌گیرد.

رم و با توجه به سیاق کلی آن میتوان بر این امر بود که دیوان کیفری بین الملل پیش شرط لازم برای اعمال صلاحیت نسبت به استفاده از این سلاح‌ها را دارا می‌باشد دلیل دیگر نیز آن است که در زمان امکان توسل به شیوه های اصلی تفسیر مانند تفسیر لفظی و، غایی توسل به شیوه‌های کمکی مانند پیش نویس موجهی ندارد. از طرفی با توجه به الحاق بندهایی به ماده ۸ در کنفرانس بازنگری سال ۲۰۱۰ اکنون دیوان صلاحیت رسیدگی به استفاده از بمب شیمیایی و سلاح سمی را فارغ از آنکه در نزاع مسلحانه داخلی و یا بین‌المللی استفاده شود دارا می‌باشد. به همین جهت در صورت ارجاع وضعیتی که در آن از بمب شیمیایی بهره برده شده است. دیوان میتواند وارد تحقیقات و رسیدگی شده و از این جهت مانعی بر راه دیوان وجود نخواهد داشت.

منابع و ماخذ

۱. ابراهیمی، شهرام (۱۳۹۷). پیشگیری از جرم در چالش با موازین حقوق بشر. (رساله دکتری). دانشکده حقوق دانشگاه تهران، تهران
۲. احمدی، احمد (۱۳۹۷). نقض حریم خصوصی؛ چالش فرا روی پیشگیری وضعی از وقوع جرم. فصلنامه مطالعات پیشگیری از جرم. سال سوم شماره ۶. صص ۷۷-۱۱۰-۳ -افراسیابی، علی (۱۳۹۴). اختیارات قانونی پلیس در کاربرد سلاح گرم (مطالعه تطبیقی سیاست جنایی ایران و انگلستان). فصلنامه آموزه های حقوق کیفری. سال سوم. شماره ۹.
۳. اردبیلی، محمدعلی. (۱۳۹۳)، حقوق جزا عمومی، جلد دوم، چاپ هفتم، تهران: نشر میزان.
۴. اردلان، اسعد (۱۳۹۹) سلاح شیمیایی و حقوق بین الملل»، فصلنامه سیاست خارجی سال بیست و چهارم، شماره ۴، صص
۵. (ب) مقالات و جزوات:
۶. بارانی، محمد. (۱۳۹۶)، روش تدریس کاربرد قانونی سلاح (با تکیه بر روش کارگاهی)، چاپ اول، تهران: معاونت آموزش نیروی انتظامی.
۷. دلیر، حمید. (۱۳۹۶)، جزوه مقررات به کارگیری سلاح توسط مأموران مسلح، تهران: اداره کل دفتر آموزش و پژوهش سازمان قضایی نیروهای مسلح.
۸. دهخدا، علی اکبر، (۱۴۰۱) لغت نامه، تهران، ققنوس.
۹. شاکری، ابوالحسن. «چالش‌های دستگیری در پرتو نظام حقوقی ایران و انگلیس». فصلنامه دانش انتظامی سال چهاردهم، شماره اول.

۱۰. طباطبایی مومنی، منوچهر. (۱۳۹۹)، حقوق اداری، چاپ ششم، تهران: انتشارات سمت.
۱۱. عالی‌پور، حسن. کارگری، نوروز. (۱۳۸۹)، امنیت ملی، چاپ اول، تهران: نشر خرسندی
۱۲. فرج‌اللهی، رضا. (۱۳۹۳)، «قلمرو کیفری قانون به‌کارگیری سلاح مصوب»، تهران: مجله دادرسی شماره ۵۴
۱۳. فرهنگ فارسی عمید، سه جلدی، چاپ نهم، تهران: نشر سرایش.
۱۴. فن کلان گرهارد (۱۳۹۹) درآمدی بر حقوق بین‌الملل عمومی ترجمه محمد حسین
۱۵. فیروزجایی، مختار. (۱۳۹۴)، قاچاق کالا و ارز، چاپ اول
۱۶. قاضی، سیدابوالفضل. (۱۳۹۳)، حقوق اساسی و نهادهای سیاسی، تهران: نشر میزان.
۱۷. معاونت قضایی و حقوقی سازمان قضایی نیروهای مسلح «پرسش‌های قضایی و حقوقی»، (۱۳۹۱)، جلد اول، تهران.
۱۸. معاونت قضایی و حقوقی سازمان قضایی نیروهای مسلح «مجموعه نشست‌های قضایی»، (۱۳۹۵)، جلد اول، انتشارات نگین قم.
۱۹. معاونت قضایی و حقوقی سازمان قضایی نیروهای مسلح «نظریات مشورتی کمیسیون قضایی و حقوقی»، (۱۳۹۸)، جلد سوم، انتشارات فکر سازان، چاپ اول.
۲۰. معین، محمد. (۱۴۰۰)، فرهنگ فارسی، تهران: نشر سرایش: ۵۸۰ و ۱۳۶
۲۱. ممتاز جسد و رنجبریان امیر حسین، (۱۳۸۷) حقوق بین‌الملل بشر دوستانه (مخاصمات مسلحانه داخلی چاپ سوم
۲۲. موسی زاده رضا (۱۳۹۹) حقوق معاهدات بین‌الملل چاپ چهارم تهران میزان
۲۳. نجفی توانا، علی و حسینی، سیدرضا (۱۳۹۳). رویکرد سیاست جنایی تقنینی در قانونبه کارگیری سلاح توسط مامورین نیروهای مسلح در موارد ضروری مصوب ۱۳۷۳.
۲۴. هنگرتر ژان ماری دوسوالدیک لوئیس (۱۳۹۸) حقوق بین‌المللی بشر دوستانه ترجمه دفتر امور بین‌الملل قوه قضاییه جمهوری اسلامی ایران و کمیته بین‌المللی صلیب سرخ جلد اول (قواعد)، چاپ اول تهران مجمع علمی و فرهنگی مجد
۲۵. والاس، ربکا (۱۳۹۰) حقوق بین‌الملل، ترجمه سید قاسم زمانو مهناز بهراملو، چاپ سوم. تهران موسسه مطالعات و پژوهش‌های حقوقی شهر دانش